

УДК 342.723

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.42>

НЕОБХІДНІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ «ВИДИМИХ» МЕЖ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ НЕГЛАСНИХ ДІЙ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Шулепова О.О.,
студентка 5 курсу
факультету прокуратури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Марачук А.В.,
студент 5 курсу
факультету прокуратури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Шулепова О.О., Марачук А.В. Необхідність встановлення «видимих» меж втручання у приватне життя крізь призму негласних дій правоохоронних органів.

У статті авторами досліджено законодавче закріплення та процедурні аспекти обмеження конституційного права на повагу до приватного та сімейного життя під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Правоохоронні органи, здійснюючи проведення таких заходів, обмежені національним законодавством та стандартами Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Такі обмеження запроваджені з метою дотримання балансу між ефективним розслідуванням злочинів та гарантуванням конституційного права особи на приватне життя.

Авторами здійснено аналіз судової практики Європейського суду з прав людини та національних судів щодо процедури проведення негласних заходів та подальшого використання їхніх результатів у доказуванні вини особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Авторами акцентовано, що для якісного законодавчого закріплення державної гарантії невтручання правоохоронних органів у сферу особистого та приватного життя заявника законодавцю необхідно: надати реальну можливість ефективного судового захисту заявника; розробити чіткі межі втручання держави у сферу приватного життя; детально встановити винятки, які виправдовують втручання.

Українське законодавство визначає право особи на автономне буття від держави однією із засадничих конституційних цінностей, які перебувають під особливим захистом. А тому негласність процесуальних дій не має призводити до незаконного порушення прав та свобод людини без можливостей встановлення чітких меж та контролю за відповідним втручанням. В контексті цього питання проблемним аспектом залишається обсяг перехопленої інформації, адже хоча у клопотанні представники правоохоронних органів і зазначають, яка саме інформація є необхідною для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення.

У висновках авторами відзначено, що гарантування захисту конституційних прав людини під час проведення негласних заходів, як один з обов'язків держави, полягає у: пропорційності виду заходу до тяжкості вчиненого злочину; чіткій законодавчій регламентації обмежень прав і свобод людини; забезпеченні реалізації права на судовий захист та відшкодування завданої шкоди; відновленні порушених/обмежених прав.

Ключові слова: права людини; обмеження прав людини; негласні (слідчі) розшукові дії; конституційні гарантії прав людини; право на повагу до приватного і сімейного життя.

Shulepova O.O., Marachuk A.V. The need to establish «visible» limits on interference in private life through the prism of covert actions of law enforcement agencies.

In the article, the authors examine the legislative basis and procedural aspects of restricting the constitutional right to respect for private and family life during covert investigative (search) activities. Law enforcement agencies conducting such activities are bound by national legislation and the standards of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. These restrictions are introduced to strike a balance between effective investigation of crimes and guaranteeing the constitutional right to privacy.

The authors analyzed the case law of the European Court of Human Rights and national courts regarding the procedure for conducting covert measures and the subsequent use of their results in proving a person's guilt in committing a criminal offense.

The authors emphasize that in order to ensure high-quality legislative consolidation of the state guarantee of non-interference by law enforcement agencies in the personal and private life of the applicant, the legislator must: provide a real opportunity for effective judicial protection of the applicant; develop clear limits on state interference in private life; and establish in detail the exceptions that justify interference.

Ukrainian legislation defines the right of individuals to autonomy from the state as one of the fundamental constitutional values that are under special protection. Therefore, the secrecy of procedural actions should not lead to the unlawful violation of human rights and freedoms without the possibility of establishing clear limits and control over such interference. In the context of this issue, the volume of intercepted information remains a problematic aspect, because although in the request, representatives of law enforcement agencies indicate what information is necessary to establish the circumstances of the commission of a criminal offense.

In their conclusions, the authors note that ensuring the protection of constitutional human rights during covert measures, as one of the state's obligations, consists of: proportionality of the type of measure to the severity of the crime committed; clear legislative regulation of restrictions on human rights and freedoms; ensuring the right to judicial protection and compensation for damage caused; restoring violated/restricted rights.

Key words: human rights; restrictions on human rights; covert (investigative) search actions; constitutional guarantees of human rights; the right to respect for private and family life.

Постановка проблеми. Дослідження цієї теми є особливо актуальним, адже, по-перше, завдяки невинному розвитку технологічного прогресу забезпечується можливість використання новітніх засобів для непомітного безмежного втручання в приватне життя людини а, по-друге, виклики воєнного стану та загрози для національної безпеки держави визнаються обґрунтованими підставами для розширення меж втручання та послаблення контрольних механізмів за діями правоохоронних органів. Право на повагу до приватного та сімейного життя є фундаментальним правом людини, яке гарантовано ст. 32 Конституції України [1]. Звичайно, це право не є абсолютним та може підлягати обмеженням, які мають бути чітко визначені на законодавчому рівні та можуть застосовуватися «лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [2]. Конституцією України визначено позитивний обов'язок держави щодо створення належних національних організаційно-правових механізмів функціонування кримінального провадження з метою гарантування всебічної охорони людської гідності та захисту особи від необґрунтованого кримінального переслідування [3]. Основним завданням держави при проведенні будь-яких процесуальних дій під час розслідування злочинів є досягнення балансу між захистом інтересів держави й суспільства та гарантуванням прав і свобод кожної конкретної людини.

Однак суперечності й прогалини чинного законодавства, недоліки у практичній реалізації нормативних положень під час проведення негласних заходів призводять до надмірного втручання в сферу особистого життя людини. Такі порушення в подальшому ускладнюють збирання та оцінку результатів проведених заходів та унеможливають їх використання у доказуванні через недопустимість відповідних доказів.

Міжнародні правозахисники та українські громадські організації заявляють про виявлення численних порушень прав людини в Україні під час проведення слідчих (розшукових) та негласних заходів. Особлива увага у звітах правозахисних організацій приділяється відсутності гарантій для осіб, які здійснюють специфічну професійну діяльність, зокрема журналісти, адвокати,

опозиційні політики, громадські активісти тощо. Необхідність законодавчого закріплення ефективних гарантій для захисту таких людей обґрунтовується неможливістю контролювати обсяг приватної інформації, доступ до якої отримали правоохоронці. Варто відзначити, що адвокати, журналісти та правозахисники професійно працюють з надто приватною та чутливою інформацією щодо своїх клієнтів/інформаторів/викривачів злочинів. Необмежений та таємний доступ правоохоронних органів до такої інформації неодмінно може означати надмірне втручання у сферу приватного життя та в подальшому може призводити до зловживань або тиску з боку силових структур [4].

У своєму інформаційному бюлетені Європейський суд з прав людини застерігає держави щодо проведення нагляду за своїми громадянами з використанням новітніх технологій (спостереження за телекомунікаціями громадян та масове перехоплення інформації з електронних пристроїв). Адже такі дії без чіткого законодавчого закріплення та належного обґрунтування підстав визнаються надмірним втручанням у приватне життя [5].

Мета дослідження: визначення особливостей обмеження конституційного права людини на повагу до приватного та сімейного життя під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій та узагальнення практики Європейського суду з прав людини щодо захисту права особи на повагу до приватного і сімейного життя.

Стан опрацювання проблематики. Особливості права людини на повагу до приватного та сімейного життя опрацьовувались такими вченими, як: Бем М.В., Капліна О.В., Колесник В.А., Шехавцов Р.М., Дяковський О.С., Данило С.М., Тагієв С.Р., Коваль А.А. та інші. Однак варто відзначити, що проблематика захисту права на повагу до приватного та сімейного життя саме в контексті проведення негласних слідчих (розшукових) дій вітчизняними науковцями досліджувалась фрагментарно та без врахування релевантної судової практики, зокрема й практики ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу. Законодавчі питання детальної регламентації проведення негласних слідчих (розшукових) дій передбачають створення збалансованої системи процесуальних гарантій, спрямованих як на розкриття злочину, так і на забезпечення захисту прав та свобод конкретної людини [6, с. 82]. Національне кримінально-процесуальне законодавство визначає, що відомості про факт та методи проведення негласних заходів не підлягають розголошенню, а мета їх застосування в кримінальному провадженні спрямована на отримання нових доказів або перевірку вже наявних [7]. Однак недостатнє нормативне регулювання такої «негласності» породжує багато проблемних аспектів у діяльності правоохоронних органів, що має наслідком надмірне втручання у сферу приватного та сімейного життя людини. Чи завжди таке втручання дійсно можна виправдати захистом національної безпеки, територіальної цілісності та інтересів суспільства? Для однозначної відповіді на це питання доречним видається дослідження практики Європейського суду з прав людини в контексті порушення права на повагу до приватного та сімейного життя, гарантованого ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, під час здійснення негласних заходів правоохоронцями [8].

Під час розгляду такої категорії справ ЄСПЛ досліджує дотримання критеріїв законності, пропорційності втручання та його необхідності у демократичному суспільстві. Також особливу увагу Суд звертає на чіткість закріплення в законодавстві процесуальних гарантій щодо захисту заявників від зловживань з боку держави та практичну реалізацію цих нормативних положень [9, с. 598].

ЄСПЛ у своїх рішеннях надає тлумачення поняття «приватне життя» через виділення його трьох основних взаємопов'язаних елементів, а саме: фізична, психологічна, моральна недоторканість; конфіденційність; ідентичність (яка означає репутацію, персональні дані та наслідки для конкретної особи заявника). Важливе місце в трактуванні статті 8 Конвенції надається захисту в області професійної діяльності, адже на переконання Суду не завжди можливо чітко розмежувати, яка саме діяльність людини становить частину її особистого, професійного або ділового життя. Кілька важливих висновків зроблено ЄСПЛ щодо тлумачення сфери застосування поняття «права на повагу до приватного життя» у справі «Денісов проти України», зокрема: 1) приватне життя містить в собі право на повагу до репутації та здійснення професійної діяльності; 2) Суд при дослідженні втручання в приватне життя аналізує такі негативні наслідки для заявника, як: а) вплив на «внутрішнє коло», зокрема, коли виникали серйозні матеріальні наслідки для заявника та його близьких осіб; б) можливості особи «встановлювати та розвивати відносини з іншими людьми»; в) вплив на репутацію особи [10].

Для комплексного аналізу практики ЄСПЛ щодо оцінки проведення негласних заходів варто згадати рішення «Big Brother Watch and Others v. United Kingdom» [11]. Воно є знаковим, адже саме в ньому Суд вперше виробив загальні критерії для перевірки правомірності втручання в приватне життя заявників з боку держави. Такими критеріями є: 1) авторизація заходів стеження (означає перевірку підстав для початку застосування негласних заходів); 2) процедура здійснення негласних слідчих дій та можливе перехоплення конфіденційної інформації (означає визначення конкретних меж втручання та проведення розмежування між особистими відомостями про особу та інформацією, яка не є конфіденційною; також аналізуються умови використання отриманих відомостей як доказів у кримінальних справах); 3) повідомлення особи про здійснювані щодо неї негласні заходи та забезпечення можливості оскарження постфактум (означає дослідження та оцінку документів, які містять фактичні та юридичні підстави для обґрунтування застосування зазначених заходів та повне повідомлення особи щодо обсягу отриманих правоохоронними органами матеріалів щодо неї під час проведення негласного втручання) [12].

Надмірне та всеохоплююче втручання у сферу приватного життя представниками держави обґрунтовується захистом національної безпеки та пріоритетом суспільних інтересів. Такий загальний секретний антитерористичний нагляд проводився й урядом Угорщини. Процедура його проведення стала предметом дослідження у рішенні «Szabo and Vissy v. Hungary». У справі ЄСПЛ визнав відсутність ефективного судового контролю за таким втручанням, адже формально такі негласні заходи виправдовувалися розслідуваннями щодо терористичної діяльності. Однак фактично в уряді була можливість стежити й за тими громадянами Угорщини, які не були фігурантами цих кримінальних справ, тобто за всіма [13].

Особливу увагу варто приділити справі «Roman Zakharov v. Russia», в якій ЄСПЛ виявив порушення у процедурі проведення негласного спостереження майже аналогічні до тих, які допускають у своїй діяльності українські правоохоронці. Захаров, як головний редактор видавництва, оскаржував встановлення на власний мобільний телефон програмного забезпечення, за допомогою якого правоохоронні органи могли перехоплювати всю наявну на пристрої інформацію. Суд визнав порушенням статті 8 ЄКПЛ такі обставини, як: відсутність чіткої регламентації підстав для початку та завершення застосування негласних заходів; неможливість дослідження факторів, які впливали на тривалість таємного стеження; механізми зберігання та знищення отриманих відомостей не містили нормативного обґрунтування; засоби проти перехоплення повідомлень могли використовуватися лише тими громадянами, які пред'являли докази втручання (таємність спостереження унеможливлювала ефективний захист власного права на приватне життя) [14].

Навіть якщо негласні заходи й застосовувалися з належно обґрунтованими фактичними та юридичними підставами та в цілому процедура їх проведення не була порушеною, то виникають питання щодо забезпечення збереження отриманої інформації. У справі «Apostu v. Romania» держава порушила право заявника на повагу до приватного життя, адже не забезпечила належного зберігання отриманої внаслідок негласних заходів інформації. Заявник не міг вжити заходів для захисту власної репутації, адже в пресі було опубліковано його телефонні розмови суто приватного характеру без прив'язки до матеріалів кримінального провадження [15].

Однак не варто вважати, що ЄСПЛ визнає надмірним будь-яке втручання в приватне життя заявників з боку держави та надає лише абстрактні формулювання щодо необхідності законодавчої регламентації процедури проведення негласних заходів. Адже, наприклад у справі «Кеннеді проти Сполученого Королівства» Суд визнав відсутність втручання в сферу приватного життя заявника, адже держава опублікувала Кодекс практики, який містив роз'яснення закону про перехоплення повідомлень. Також законодавчо чітко визначалась процедура затвердження та опрацювання запитів на втручання, а також регламентувався механізм обробки та знищення отриманих даних [16].

Щодо застосування особливих процедурних гарантій для працівників певних професій, то варто відзначити рішення «Bershada and Rybolovlev v. Monaco», в якій слідчий суддя шляхом призначення звіту про телекомунікації без реальних обмежень щодо часу та дат порушив процесуальні гарантії заявниці, яка мала статус адвоката. ЄСПЛ констатував, що фактично відбулося «виловлювання наосліп» (в оригіналі рішення Суду – «fishing expedition»), тобто досліджувалися всі доступні дані, навіть «опосередковано» пов'язані з кримінальним провадженням [17]. А у справі «Visy v. Slovakia» ЄСПЛ констатував, що національне законодавство не передбачає механізму

реалізації заперечення заявника проти вилучення та дослідження інформації, що містить адвокатську таємницю та/або персональні дані, що не стосуються кримінального провадження [18].

Нещодавно ЄСПЛ ухвалив знакове для України рішення, в якому оцінив національну процедуру проведення негласних слідчих (розшукових) дій та виявив надмірне втручання у сферу приватного життя людини. Це справа «Денисюк та інші проти України», в якій троє заявників скаржились на порушення права на повагу до приватного життя через проведення щодо них негласних слідчих дій, пов'язаних із втручанням в приватне спілкування, а четвертий – акцентував на відсутності процесуальних гарантій адвоката щодо спілкування з власними клієнтами та збереження адвокатської таємниці [19].

Висновком ЄСПЛ у справі «Денисюк та інші проти України» було визнання порушення права заявників на повагу до приватного та сімейного життя, адже втручання не відповідало вимозі законності [20].

Перший проблемний аспект, на який звернув увагу Суд – це відсутність чітких критеріїв визначення «достатніх підстав» для надання дозволу на проведення НСРД, що має наслідок суб'єктивність при прийнятті рішення та створює широке поле для зловживань. Адже адвокати стверджують, що велика кількість розсекречених ухвал суду про надання дозволів на проведення негласних заходів щодо їхніх клієнтів є однотипними (однакова структура викладу, типові обставини та підстави для застосування заходів). А відмінність між цими документами полягає лише в персональних даних осіб, за якими здійснюватиметься стеження, та використовуваних засобах. Це свідчить про поверховість аналізу клопотань про здійснення негласних заходів, адже однакові за структурою та змістом ухвали не можуть надавати дозвіл на втручання в приватне життя людей, які мають різний статус в кримінальному провадженні, різний ступінь причетності до вчинення кримінального правопорушення, інші життєві обставини та тощо. Взагалі інколи в розсекречених ухвалях суду захисникам трапляється рукописний текст, який виконаний самими детективами [21].

Деякі науковці пропонують започаткувати створення та функціонування спеціальних методичних рекомендацій для слідчих суддів щодо перевірки «достатності підстав» для надання дозволу на проведення негласних заходів, що має покласти край формальному судовому контролю за втручанням у приватне життя людей [9, с. 598]. При аналізі розсекречених ухвал щодо надання дозволу на проведення НСРД можна зробити висновок, що слідчі судді приймають рішення з порожніми обґрунтуваннями, зокрема «особа може бути причетна до вчинення злочину», «з огляду на вказані матеріали», «існує підозра у вчиненні злочину» та інші [21]. В такому разі виникає питання щодо того, якими документами підтверджуються викладені у клопотанні про необхідність НСРД обставини. Адже якщо проаналізувати положення КПК за аналогією до закріплених вимог до клопотання щодо обґрунтування необхідності застосування запобіжного заходу, де прямо вказано «повинні додаватись документи, які підтверджують викладені у ньому обставини» [7]. То до клопотання щодо обґрунтування застосування негласного втручання в приватне життя людини достатньо додати лише витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань [22].

Окремим блоком варто виділити тезу ЄСПЛ у рішенні «Денисюк та інші проти України» щодо відсутності в національному законодавстві ефективних механізмів для оскарження проведених негласних заходів постфактум. Адже заявники не можуть оскаржувати наданий дозвіл на проведення НСРД, бо вони просто не отримують таких рішень від правоохоронних органів або судів. А навіть у разі їх отримання, ефективних процедур оскарження чинним законодавством не передбачено, адже: 1) ухвали про надання дозволу на НСРД не підлягають апеляційному оскарженню; 2) питання законності та обґрунтованості проведення НСРД під час судового розгляду досліджуються лише в контексті допустимості/недопустимості отриманих доказів, але аж ніяк не захищають від незаконного втручання у сферу приватного життя; 3) подані скарги на дії органу досудового розслідування під час підготовчого засідання не розглядаються з різним обґрунтування причин [20].

Для забезпечення можливості контролю за рішеннями суду, на підставі яких здійснюється втручання в приватне життя людей, доцільним видається створення спеціалізовано реєстру ухвал про надання дозволів на проведення НСРД. Для функціонування якого потрібно забезпечити процедуру публікації таких документів після закінчення визначеного часу з надання дозволу на проведення негласних заходів (звичайно, з врахуванням питань національної безпеки та персональних даних осіб) [23, с. 152].

Стаття 253 КПК є зобов'язальною щодо необхідності повідомлення особи, права якої обмежувалися під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, про таке втручання. Однак на практиці виникають питання щодо реалізації цього законодавчого положення: перше – чи у всіх випадках проведення негласних заходів особи повідомляються про проведені дії та друге – яким чином особа може самостійно дізнатися про проведені НСРД, якщо вона навіть не здогадувалась про проведення досудового розслідування. Зазначені проблеми позбавляють особу права на оскарження проведених заходів та подальше відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів досудового розслідування [24, с. 136].

Представники ЗМІ та правозахисники зазначають про проблему відсутності повідомлення про здійснення втручання в приватне життя шляхом негласного спостереження у разі, коли правоохоронні органи не знаходять «нічого цікаво» та не використовують здобуті матеріали як докази у справі. В процедурі ЄСПЛ існує спеціальний запобіжник, який має назву «правило 39» – це ухвала, яка видається Судом та забороняє органам влади вчиняти дії, які можуть перешкодити розгляду справи та порушувати права людини. Однак щоб дійсно ефективно використати зазначену гарантію заявник має розуміти, що саме він оскаржує, тобто чи відбувається втручання в його приватне життя та в якому обсязі. Однак законодавчо визначено, що таку інформацію неможливо отримати інакше, як за повідомленням від правоохоронців [21].

Ще одним проблемним аспектом залишається обсяг перехопленої інформації, адже хоча у клопотанні представники правоохоронних органів і зазначають, яка саме інформація є необхідною для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення. Однак після отриманого доступу неможливо встановити дійсного обсягу проаналізованих правоохоронцями даних, адже технічного фільтру законодавством не передбачено [21].

Рішення ЄСПЛ «Денисюк та інші проти України» засвідчило загальну недосконалість системи проведення НСРД. У нинішніх умовах правоохоронці можуть отримати прямий несанкціонований доступ майже до будь-яких пристроїв без контролю з боку інших суб'єктів, наприклад операторів мобільного зв'язку. В такому разі можна зазначити, що прокуратура є контролюючим органом, адже вона здійснює нагляд за додержанням законів у кримінальному провадженні. Однак цей орган належить до сторони обвинувачення, а тому прямо чи опосередковано є заінтересованим у результатах проведення досудового розслідування [22]. Інституційною проблемою також варто визнати відсутність в Україні окремої, незалежної від правоохоронної системи, установи, яка мала б повноваження щодо контролю за здійсненням негласного спостереження. Саме така інституція мала б фіксувати, оцінювати, належно зберігати перехоплену інформацію та досліджувати конкретні випадки порушення прав людини внаслідок надмірного втручання в сферу приватного життя. Прокуратура ж лише надає стислі статистичні відомості щодо здійснюваних негласних слідчих (розшукових) дій. Однак зазначені аналітичні відомості містять лише інформацію щодо співвідношення кількості поданих клопотань та виданих ухвал на їх задоволення. В той час як будь-які інші відомості щодо контролю за реальними обставинами відсутні [22].

Висновки. Аналіз положень чинного кримінального процесуального законодавства, національної судової практики та рішень ЄСПЛ дозволяє виявити численні проблеми в українському механізмі захисту права людини на повагу до приватного та сімейного життя та виявляє недосконалості у процедурі оскарження надмірного втручання. Основні нормативні недоліки пов'язані зі застарілістю не лише положень чинного КПК, а й різних відомчих документів, зокрема до Інструкції про організацію проведення НСРД за весь час її чинності не внесено суттєвих змін. Українське законодавство визначає право особи на автономне буття від держави однією із засадничих конституційних цінностей, яка перебуває під особливим захистом. А тому негласність процесуальних дій не має призводити до незаконного порушення прав та свобод людини без можливостей встановлення чітких меж та контролю за відповідним втручанням. Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що відсутність законодавчо визначеного механізму оскарження зловживань повноваженнями з боку державних органів призводить до порушення принципу юридичної визначеності, який є складником верховенства права [25]. Зважаючи на вищезазначене, гарантування захисту конституційних прав людини під час проведення негласних заходів, як один з обов'язків держави, має полягати у: дотриманні пропорційності виду застосованого заходу до тяжкості вчиненого злочину; чіткій законодавчій регламентації обмежень прав і свобод людини; забезпеченні реалізації права на судовий захист та відшкодування завданої шкоди; відновленні порушених/обмежених прав [26].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням СБУ щодо офіційного тлумачення положення ч. 3 ст. 62 Конституції України від 20.10.2011 р. у справі № 1-31/2011. *РАДА*: веб сайт. URL: <https://surl.li/hngdwt>.
3. Рішення Конституційного Суду України за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України (справа щодо презумпції невинуватості) від 08.06.2022 р. у справі № 3-20/2021(40/21). *РАДА*: веб сайт. URL: <https://surl.cc/thxrrw>.
4. ЄСПЛ виніс рішення про прослуховування українськими правоохоронцями розмов фігурантів справи за адвокатом. Чому це важливо і кого ще можуть «слухати». *Грати*: веб сайт. URL: <https://surl.li/nfaslk>.
5. Mass surveillance. Press Unit. Factsheet. *European Court of Human Rights*. June, 2024. 8 с.
6. Колесник В.А., Ламах К.Т. Питання дотримання прав особи при використанні результатів негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. № 86 (5), 2024. С. 80–86.
7. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 9-10. Ст. 88.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнято Радою Європи 04.11.1950 та ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
9. Данило С.М. Забезпечення прав і законних інтересів особи під час проведення негласних (слідчих) розшукових дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування. *Вісник кримінологічної асоціації України*. № 3 (30), 2023. С. 591–602.
10. Справа Денісов проти України: Рішення Європейського Суду з прав людини від 25.09.2018 р. Заява № 76639/11. URL: <https://surl.li/jqdihh>.
11. Case of Big Brother watch and others v. The United Kingdom: Рішення Європейського Суду з прав людини від 25.05.2021 р. Заява № 58170/13, 62322/14 та 24960/15. URL: <https://surl.li/ncghga>.
12. ЄСПЛ: механізм таємного перехоплення телекомунікацій повинен супроводжуватися належними гарантіями захисту. *Лабораторія цифрової безпеки* : веб сайт. URL: <https://surl.li/oiiswm>.
13. Case of Szabo and Vissy v. Hungary: Рішення Європейського Суду з прав людини від 12.01.2016 р. Заява № 37138/14. URL: <https://surl.li/euoihy>.
14. Case of Roman Zakharov v. Russia: Рішення Європейського Суду з прав людини від 04.12.2015 р. Заява № 47143/06. URL: <https://privacy.khpg.org/1604922614>.
15. Case of Apostu v. Romania: Рішення Європейського Суду з прав людини від 03.02.2015 р. Заява № 22765/12. URL: <https://surl.lu/ngmmum>.
16. Справа Кеннеді проти Сполученого Королівства: Рішення Європейського Суду з прав людини від 18.05.2010 р. Заява № 26839/05. URL: <https://surl.li/ftlbxi>.
17. Case of Bersheda and Rybolovlev v. Monaco: Рішення Європейського Суду з прав людини від 06.06.2024 р. Заява № 36559/19 та 36570/19. URL: <https://surl.li/qrrhzd>.
18. Case of Visy v. Slovakia: Рішення Європейського Суду з прав людини від 16.10.2018. Заява № 70288/13. URL: <https://surl.li/zhhghl>.
19. Case of Denysyuk and others v. Ukraine: Рішення Європейського Суду з прав людини від 11.04.2024 р. Заява № 24535/17. URL: <https://surl.li/evduob>.
20. Аналіз Рішення ЄСПЛ у справі «Денісюк та інші проти України». *Just Talk*: веб сайт. URL: <https://surl.li/wricgr>.
21. Правозахисні діалоги: як подолати систематичні порушення під час негласних слідчих дій. *PRAVO.UA*: веб сайт. URL: <https://surl.li/gygmzz>.
22. Недоліки НСРД, які ЄСПЛ не розглянув у рішенні щодо справи «Денісюк та інші проти України». *Law firm Nazar Kulchytskyi and partners*: веб сайт. URL: <https://surl.li/cfubti>.

23. Тагієв С.Р., Пузирьов М.С., Івашко С.В. Забезпечення конституційних прав громадян при повідомленні про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (частина II). *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. № 4, 2023. С. 152–161.
24. Тагієв С.Р., Пузирьов М.С., Івашко С.В. Забезпечення конституційних прав громадян при повідомленні про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (частина I). *Право та державне управління*. № 3, 2023. С. 133–137.
25. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу першого пункту 40 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України від 11.10.2018 р. у справі № 1-123/2018(4892/17). *РАДА* : веб сайт. URL: <https://surl.li/wjfxq>.
26. Коваль А.А. Теоретичні основи забезпечення прав людини під час проведення негласних (слідчих) розшукових дій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. № 2, 2020. С. 94–98.